

REDACTIE: E. HEIMANS, ROZENGRACHT 63, EN

JAC. P. THIJSSE, VONDELKADE 75.

Adres van beiden, tot 15 Aug., Burgstraat Apeldoorn.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

DE MIERENLEEUW.

Akelig merkwaardig beest, monster van leelijkheid, onzichtbaar, lafhartig weggedoken onder je moordhol, lig je dagen-, wekenlang, onbeweeglijk, als dood, te loeren op het argeloos kevertje of miertje, dat door zijn noodlot langs je gruwelijken kuil wordt gevoerd.

Een leeuw! 't Mocht wat! Een spin, dat lijkt er beter op. Een leeuw sluipt rond, begluurt, springt toe met gebrul, ontzettend, doodt zijn prooi met een nekslag en scheurt en vreet, vreeselijk, ontzagwekkend. Dat kan mooi, dat kan grootsch zijn; één springbok, één zebra, één gazel van de kudde moet het lijden, honderden vluchten in wilden galop naar alle windstreken door de woestijn; zij hebben den grooten roover gezien en gehoord en zijn gewaar-schuwd, een ervaring rijker, ze zullen waakzamer zijn in de toekomst, de leeuw zal sluer en behendiger moeten nadersluipen in 't vervolg.

Maar jij! Alleen je leelijken kop met twaalf oogen en je twee bekken, griezellige grijp- en zuighaken, wijd uitgespreid, altijd gereed om in te haken en te doorboren en levend leeg te pompen, wat er tusschen valt, steek je uit boven 't zand in het diepst van den valkuil; de rest van je dikke korpus blijft verscholen. Een onnoozel bruin stipje onder in dat blinkende gladde trechtertje! Wat zou daar voor kwaad in steken!

Snikheet is de Junimorgen, de lucht trilt boven de heide; aan den zuidoost-rand van het dorre dennebosch is het om te stikken. In de droge greppel langs den boschrans bezinkt de hitte, zwaar, dik, een looden damp; en tegen de blikkerende helling van 't ravijn slaan de zonnestrallen neer als streperige vonken; de enkele grassprietjes en hemelsblauwe heiviooltjes, die door den dauw pas wat opgekwikt waren, zinken om, flauw van de hitte; de laatste druppel vocht van het bodemzand wordt opgezogen uit den greppel en omhoog gevoerd door de gulzige zon. Gloeiend voelt het rulle zand aan. In de woestijn kan het niet heeter zijn.

Hagedissen, zandkevers en graafwespen vinden het heerlijk, dat is hun weertje; dat is hun lievelingsplekje, die geblakerde zandhelling van den greppel; uit de gaten tusschen de knokige, blootgeraakte dennenwortels, komen ze te voorschijn bij tientallen. Hun prooi leeft ook van de zon: mieren, torren, wespen, bijen weren zich om kost te zoeken voor zichzelf of voor hun kroost.

Aan de heete zonzijde van den greppel steekt de grauwe boschgrond ver vooruit, hangt over boven den afgrond: een gewelf van wortelvezels, takjes, blaren en spinrag. Als een zeef is de steile kant doorboord, mieren, graafbijen en wespen kruipen uit en in. De spelonken onder de overheellende aardrotsen

hebben een witten bodem, het drooge korrelige zand, dat tusschen de wortels is weggeleden, ligt er opgehoopt.

En zulk zand, steeds droog en mul, bij regenweer gedekt door den vooruitgeschoven, vasten humuslaag, en toch een groot deel van den dag in de volle zon, doordat het op 't zuiden open ligt, -- zulk zand, vermengd met grijsgeel poeder, dat als een verfstof de vingers kleurt, dat gedeeltelijk wegstuift, gedeeltelijk als een fijne korrelige grintmassa achterblijft op uw vlakke hand, wanneer ge er op blaast, zulk zand is het, dat de mierenleeuw begeert voor zijn verblijf.

Het grauwegele poeder vooral is den mierenleeuw van dienst, het hangt en kleeft in de haarbosjes van zijn lichaam en hult het dier, dat rose en bruin gevlekt is, in khaki; al moet het door den nood gedrongen een enkele maal voor het daglicht komen,

schepsel, dat door zijn ongelukkig gesternte in dat moordhol wordt gevoerd.

En de slachtoffers zijn vele. Op tien pas afstands is een mierennest en een der straten leidt vlak langs de spelonk. Een groote roode boschmier, dwaalt af van zijn weg, nadert het hol, bereikt den rand van een kuiltje; 't is haast zoo diep als het breed is, de helling is steil, als een trechter zonder pijp, en glad, als gepolijst; geen kluitje, geen steentje verbreekt het effen van de wanden, en de zuivere cirkelvormige bovenrand is scherp als met een mes afgesneden; een ideaal kuiltje, de bouwmeester is een eerste baas in zijn vak.

Nog twee pas doet de mier en kijkt over den rand. Zou dat bruine dingetje daar onderin iets eetbaars of ten minste iets bruikbaars zijn? Pas op! Eén korreltje zand van den bovenrand glijdt

Oude Trechters van den Mierenleeuw, onder en vóór een afdak.

geen schepsel kan 't onderscheiden van de zandige aarde, alleen de beweging zou het kunnen verraden.

Maar ook de korreligheid is een vereischte voor het zand, zal de bodem den mierenleeuw op den duur kunnen bevallen.

Het zand moet vloeibaar zijn, om het zoo uit te drukken. Kijk maar eens onder dat breede grauwe afdak daar, gevormd door een aardkluit en een paar boomwortels; de zoldering van de spelonk er onder is behangen met talrijke spinnewebben. Wat van boven vliegend nadert, om een schuilplaats tegen de zon of een prooi te zoeken in de spelonk, is verloren, en wat langs den bodem kruipend het hol intreedt, is verloren. Boven gluurt de achtpootige spin met zijn gifhaken, in een zelfgesponnen tunnel, achter het zwak golvende zakweb, dichtgeweven en stoffig, — onder loert de mierenleeuw, in kuil bij kuil; er is haast geen ruimte, geen vlakke om te staan of te gaan, te loopen of te vliegen voor het rampzalig

weg onder een voorpoot, het valt en sleurt andere korreltjes mee; de mier glijdt af, drie korrels diep. Verraad! Hij zet zich schrap tegen den wand, is al weer boven, weer glijden een paar korrels onder zijn pooten weg in den kuil; de mier zakt tien korrels diep, maar zijn voorpooten beklemmen nog den bovenrand, angstig en wild begint het dier omhoog te krabbelen, het zand glipt onder hem door, beneemt hem steun en houvast, hij zakt dieper; bovenmierlijke krachtsinspanning met pooten en kaken; weer bijna boven, de rand is bereikt, gered, neen nog niet, een hagelbui van poeder en zandkorrels stort eensklaps op het wild klauterende diertje neer; de mierenleeuw laat zijn prooi zoo gemakkelijk niet glippen. De verborgen roover komt voor een vierde deel te voorschijn, belaadt in 't diepst van de kuil zijn platten kop met grint, als een kolenschip, buigt den nek naar onder, met een ruk weer omhoog; een zandfontein springt op, stort

op de mier en sleurt hem weer tien korrels dieper neer; wanhopige poging van de mier, om weer op te klauteren — hij haalt het toch weer op. Maar de mierenleeuw laadt voortdurend met zijn voorpooten, beurtelings met den rechter en met den linker, zijn kop vol projectielen en werptze, onafgebroken nekkend, omhoog. De mier worstelt voort tegen de gladde helling op, door zijn gekrabbel wordt de glooiing minder steil: dat is in zijn voordeel; door de omhoog geslingerde zandmassa's maakt de roover, die zijn standpunt niet verlaat, de kuil echter voortdurend dieper: dat is in 't nadeel van de mier. Al raken de neerstortende buien hem lang niet alle, het zand, dat langs de helling neerglijdt sleurt hem neer en effent de reddende gleuven, die zijn pooten hebben gegraven.

Het is een afmattende worsteling, een ongelijke strijd; de mier verzwakt, zijn belager verdubbelt de massa en de snelheid van zijn worpen, de kuil wordt steeds dieper, en de helling steiler; de kop van den mierenleeuw is in draaiende beweging, zoo kort zijn de poozen tusschen twee worpen; het opgeschoten zand vormt een bijna onafgebroken fonteinstraal. De mier doet in doodsangst een sprong, hij wankelt, hij tuimelt op zij, stort neer tot op een paar streep van de wijd-geopende kaken. Nog één poging, nog één hagelbui, de mier zinkt weer een streep, daar rekt zich de nek van den roover tot dubbele lengte uit, de ijselijk wagewijd geopende tangen slaan dicht; de mier is bij een poot gegrepen, zijn lot is beslist, al is de tegenstand nog hevig. De mierenleeuw doet een ruk achterwaarts onder 't zand en trekt zijn prooi mee, zandkorreltjes zakken neer en bedelven nog een paar pooten, de tegenstand is gebroken.

Een oogenblik blijft de afgematte mier onbeweeglijk; de roover maakt er een snel gebruik van, een tiende van een seconde laten de kaken los en grijpen weer toe; maar thans in 't lichaam van de mier.

Laat hem nu maar spartelen en trekken met bek en pooten. Op en neer gaan de twee zuigers van de kaken, en het bloed van het slachtoffer wordt langzaam maar zeker weggepompt en overgevoerd in het zaklijf van den mierenleeuw. Die is nu geheel ondergedoken, de mier alleen is zichtbaar, wordt zoo nu en dan eens omhoog getild en neergekwakt, als de pooten wat sterk bewegen, of 't arme dier zich wat al te krampachtig kromt. Nog eenige minuten en de mier is stil, voor goed stil. De beweging die er nog te bespeuren is, is die van een lijk, dat nu hier dan daar wordt gegrepen, en omgeworpen; de zuigtangen moeten overal in, om weg te pompen, wat er aan vocht in de verschillende lichaamsdeelen aanwezig is.

Nog een kwartiertje en de mier is leeg, zoo leeg en droog als een dor blad, de tangen laten los, de

voorpooten van de mierenleeuw grijpen het overschot aan, laden het op den kop; één ruk, en 't lijk is weggeslingerd en buiten de kuil, bij de vele andere, die in 't rond liggen.

Na een korte rust begint de roover zijn gehavende vangkuil te herstellen; steentjes, die tijdens de worsteling neergestort zijn, worden op den kop geladen en uitgeslingerd, wortelvezels opgeruimd; opnieuw werkt de zandfontein en de kuil is weer in orde, breeder, maar iets minder diep dan de vorige, gereed voor een volgende prooi.

De tangen zijn al weer uitgespreid; onbeweeglijk, als levensloos wacht de moordenaar, met ontzettend geduld, uren, dagen lang desnoods. Vlak achter de tangen reiken twee bruine stipjes buiten het zand: twaalf oogen zijn het, zes in elken stip, ze gluren naar buiten en letten op gevaar.

Nadert ge te dicht bij een kuiltje, dan schuift het monster onmiddellijk weg, een heuveltje zand vangt dan het spitse einde van den diepen trechter.

O wat heb ik van den zomer vaak gereed gestaan daar langs den Soerenschen weg, waar elk geschikt plekje tot aan den rand toe bezet is met trechtertjes en elk trechtertje de wachtende kaken vertoont, om, al was 't maar voor één enkelen keer, den hak te zetten, en met kracht, in die mooie gladde kuiltjes; ze te verpletteren bij tien, bij honderden in één minuut, die ijselijk merkwaardige beesten, met hun mooien naam.

Maar die dwaasheid heb ik niet begaan, de opgeheven voet is niet neergekomen, wel heeft de hand ze vaak opgeschept met een vluggen greep onder de kuil door. Dan lagen ze bloot op 't zand, op den rug, of op de buik. Zie wat een angst voor de open ruimte, voor de vlakke wereld; met een snellen ruk en een korten draai keert het dier zich om, als 't op den rug ligt, en haastig schokkend, achteruit loopend, ('t dier kan niet anders dan achteruit loopen) schuift het zich schielijk weer onder het zand. Daar is 't veilig.

Waarom ook ze dood te trappen! Omdat ze mieren vangen en doden op een manier, die wij menschen laf en wreed noemen? Och, de mier, die daar net in 't kuiltje viel en wanhopig worstelde, om zich aan de kaken te ontwringen, die zijn lichaam doorboorden en reeds zijn bloed gingen inzuigen, had juist een vlinder helpen thuis brengen, een levenden vlinder, net ontpopt, nog niet eens geheel droog; met hun twintigen beten en knauwden ze het ongelukkige dier, sleurden het stervend naar het nest, om het daar, levend nog, in stukjes te bijten als voorraad voor later of als voeder voor terstond.

De mensch rechter over de dieren, die elkaar doden uit baatzucht, een fraaie vertooning tegenwoordig! „Niet wij, o Heer!“

En dan, hoe mal eigenlijk is het van een mensch, bij een wild dier ridderlijkheid te eischen op de jacht en van laf of wreed of moordlustig te spreken bij een beest. Een dier is niet wreed, niet laf, het heeft honger en nog een of twee natuurdrijven en het bevredigt die, zooals 't kan, zooals zijn lichaam het dwingt dat te doen en niet anders.

De mensch alleen, de denkende mensch, kan edelmoedig en fier, medelijdend, zelfopofferend zijn. Ook wreed en moordlustig, dat spreekt; doch niet als de razende honger, de hevigste natuurdrijf, zijn hand en tand bestuurt; de schipbreukeling, die door honger gedreven zijn makker doodt en opeet, is niet wreed meer, is geen moordenaar meer, zelfs niet voor de wet; want het is geen mensch meer, het is een dier geworden, dat alleen gehoorzaamt aan zijn drijven.

Zoo moeten wij dieren en hun daden beschouwen, uit de hoogte van ons mensch-zijn; dan vervalt veel gemeens, leelijks en wreeds, dan blijft er alleen veel mooi's, veel merkwaardigs en wonderlijks over, veel dat ons doet denken en gevoelen, ons steeds meer mensch doet worden, doordat de kennis van het dier de kloof tusschen mensch en dier grooter maakt in den mensch zelf.

Van een prentje uit een boek kende ik ze al jaren geleden, als kind; en op honderd plaatsen heb ik er tien jaar lang naar gezocht, maar altijd op verkeerde plaatsen: nl. aan den voet van oude muren. Dat is de schuld van Alphonse Karr, de beroemde Fransche romancier en naturalist. Nog ken ik ze uit 't hoofd die mooie regels uit zijn *Voyage autour de mon jardin*; die oude muur, revêtu de vingt espèces de mousses et de lichens. Dans les crevasses de sa crête, s'étend une couronne de giroflées jaunes et de fougères. A son pied verdoient les pariétaires et les orties; de petites fentes servent d'asile aux lézards, qui courent sur le mur. Dans les orties vivent plusieurs chenilles, qui y font des coques brillantes d'où elles ressortent papillons. Vulcain! Tortue! Belle Dame!

Om van te watertanden, en dan komt het: mais revenons au pied du vieux mur. Là le terrain est sablonneux et chaud, l'herbre est rare, on n'y voit point de fleurs: ce n'est pourtant pas un désert; voici dans le sable un petit entonnoir de deux pouces de large et de neuf lignes de profondeur, c'est une trappe faite par un chasseur; mais, tenez, le voici lui-même qui achève son piège. Le fourmi-lion, le formica-leo. Sa tête est large et aplatie, et terminée par deux cornes qui ont un peu la forme de celles du gros scarabée appelé cerf-volant; en zoo gaat het door, twee bladzijden lang, tot je 't niet meer kunt uithouden van verlangen, om dat wonderbeest te gaan zien en het bij 't werk te bespieden, en dadelijk opstapt en onder alle muren gaat snuffelen en ...er geen enkele vindt. Want daar zitten ze nooit of maar zelden en bij uitzondering.

Honderdmaal heb ik gemeend de kuiltjes te hebben ontdekt, maar geen mierenleeuw liet zich kijken, regendroppen hadden trechters gemaakt. Eindelijk trof ik er eens een paar echte bij Hilversum aan den Zwaluwenberg, maar 't beestje was er al uit. Later een paar jaar geleden kreeg ik een paar mierenleeuwen uit Nijmegen gestuurd; ik heb ze maanden lang op de vensterbank in een sigarenkistje met zand aan het werk gezien en zou ze nu wel weten te vinden buiten, nu ik ze zoo goed kende, al waren ze, zoo 't heette, erg zeldzaam.

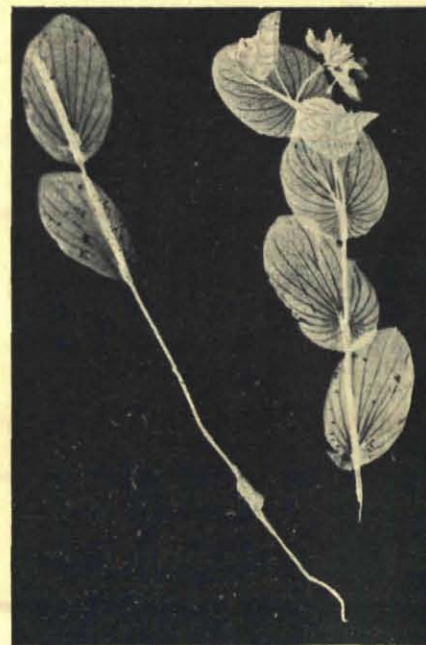
En ik heb ze gevonden, eerst een enkele, later een paar bij Wageningen, bij Baarn en weer bij Hilversum, maar bij duizenden en nog eens duizenden van 't jaar bij Apeldoorn, langs den Soerenschen weg eerst, daarna overal, waar maar een plekje geschikt was, tot zelfs in 't dorp, op nog onbebouwde plekken tusschen de villa's.

E. HEIMANS.

(Vervolg op blz. 126.)

Bupleurum rotundifolium. Doorwas.

Het is een eigenaardige en aangename gewaardwording, wanneer men op zijn wandeling eens een plant aantreft, die men tot heden alleen kende uit herbarium-exemplaren, uit een afbeelding of uit een beschrijving. Op 17 Juni jl. viel mij dit voorrecht ten deel toen ik, wandelende in de omstreken van Overveen, aan het begin van den Bentveltweg

Rondbladig Doorwas (*Bupleurum rotundifolium*).
Afdruk op de helft van de grootte.

bij Elswout *Bupleurum rotundifolium* (Rondbladige Doorwas) vond, zoo geheeten en bekend om den doorgroeiden bladvoet der loofbladeren. Het was een

weinig ontwikkeld, bloeiend exemplaar, eenzaam aan den kant van den weg staande; te verwonderen is het daarom, dat het niet eerder de aandacht van een plantenverzamelaar getrokken heeft. Zoo zeldzaam is de plant, dat Oudemans in zijn Flora van Nederland slechts een drietal vindplaatsen vermeldt; dat Heukels in zijn schoolflora voor Nederland zegt: Eenige malen gevonden in korenlanden en op ruige plaatsen; dat in de Geïllustreerde Flora van Nederland, samengesteld door de Redacteuren van dit Tijdschrift, de plant met de letters z. z. als zeer

zeldzaam wordt aangeduid, en dat in dit Tijdschrift in den eersten jaargang alleen deze plant is genoemd.

Voor zoover mij bekend is, werd de Rondbladige Doorwas wel in de oostelijke provinciën van ons land, maar nooit in de duinstreken aangetroffen; Dr. Vuyck maakt er ook geen melding van in zijn: Plantengroei der Duinen.

Jammer maar dat het mij niet gelukt is, eenig spoor te vinden van meerdere exemplaren dezer soort in den omtrek van den Bentveltweg.

Haarlem.

Dr. H. J. CALKOEN.

Overzicht der voornaamste waarnemingen op Ornithologisch gebied, van 1 Mei 1899 tot en met 30 April 1900.

(Vervolg van blz. 89.)

Ruticilla titys (Scop.). Zwarte roodstaart. Respectievelijk op 15 en 30 October werden een wijfje en een mannetje bij Wassenaer (Z.-H.) gevangen. (Broekaarts.)

Wat den trek dezer soort betreft werd de eerste aankomst in 1898 en 1899 door mij genoteerd resp. op 8 en op 4 April. In 1891 werd reeds op den 6en Maart door mij een mannetje in het volkomen zwarte kleed waargenomen in het duin nabij Scheveningen. In 1899 zag ik te Doorn (U.) dezen vogel voor het laatst op 13 October.

Jaarlijks huist een paartje in een grooten tegenover mijn huis gelegen villatuin en heeft zoowel in 1898 als in 1899 een nest gemaakt onder een open balkon aan de westzijde van die villa. Beide malen werd dit nest vóórdat het eieren bevatte, door huisschilders verstoord. In 1899 hebben toen de vogels een andere nestplaats gevonden, die ik evenwel niet heb kunnen ontdekken. Wel heb ik ze later in gezelschap van vlugge jongen in gemelden tuin gezien, zoodat zij hun broedsel toch nog tot een goed einde hebben gebracht. In het voorjaar van 1898 droeg het mannetje nog het grijze vrouwelijke kleed *, zoodat er tusschen de beide vogels toen geen onderscheid te zien was. Bij de aankomst in 1899 was het mannetje (hetzelfde?) volkomen uitgekleurd.

In de collectie van Wickevoort Crommelin bevindt zich een oud ♂, op 30 October 1875 in de duinen bij Vogelenzang (N.-H.) gevangen. Men zie ook de opgaven in mijn vorig overzicht. (S.)

Muscicapa grisola. (L.). Grauwe vliegenvanger. Een ♂ werd hier op Texel op 27 September, alzoo vrij laat in den tijd gevangen. (Daalder.)

Mijn laatste datum van waarneming dezer soort is 10 September, en in de collectie van Wickevoort Crommelin zijn een ♀ van 17 en een ♂ van 21 September. Over het algemeen verlaat de grauwe vliegenvanger ons aan het einde van Augustus; de door den heer Daalder gemelde vangst is dus inderdaad vrij laat. (S.)

Muscicapa atricapilla (L.). Zwartgrijs vliegenvanger. Den 3en October nog werd een ♀ op Texel gevangen. (Daalder.)

*) Dergelijke voorwerpen werden door sommigen onder den naam van *R. Cairii* van de type onderscheiden. (S.)

Dit is ook een vrij late vangst. Mijn laatste datum van waarneming is 16 September. In de collectie van Artis zijn de laatste in 't seizoen gevangene twee mannetjes van 12 September, maar in de verzameling Crommelin zijn niet alleen voorwerpen van 15, 16, 18 en 21 September, maar zelfs van 1 en van 8 October. In deze laatste verzameling is een ♂ gedateerd van 10 April, hetgeen opvallend vroeg is, maar aangezien dit stuk afkomstig is uit den dierentuin te 's-Gravenhage, weet ik niet met zekerheid of het op gemelden datum is gevangen dan wel in dien tuin in gevangenschap is gestorven. Mijn data van eerste aankomst dezer soort over verscheidene jaren variëren tusschen 2 en 13 Mei. (S.)

Dendrocopus minor (L.). Kleine bonte specht. Omtrent deze soort heb ik wederom eenige aantekeningen ontvangen, die ik hier laat volgen.

Indertijd schreef ik reeds aan den heer Albarda dat de kleine bonte specht zich bij Beetsterzwaag (Fr.) ophoudt; ik zie dezen vogel nu nog telkens en mag als vrij zeker aannemen dat hij in deze buurt broedt. (Vrijburg.)

Over het broeden dezer soort te Santpoort (N.-H.) zijn mij na het vorig jaarverslag nog eenige bijzonderheden medegedeeld en *in loco* toegelicht: „Al in Februari 1899,” zoo luidt het verhaal van den waarnemer, „heb ik nabij mijn „woning, in het beboschte gedeelte dezer gemeente den mij „bekenden kleinen specht opgemerkt. Bijna dagelijks hoorde „ik het vogeltje in denzelfden boom, maar die was met „klimop begroeid, zoodat het diertje moeilijk te zien was. „Het hield zich echter blijkbaar bezig met het uithakken „van een nestplaats in het doode hout van den top, want „ik vond houtspaandertjes aan den voet van den stam „liggen. Eerst einde Mei schenen de werkzaamheden vol- „tooid, maar niet vóór 8 Juli gelukte het mij, hoog in den „boom de nestgelegenheid te ontdekken, toen een rond „gaatje in een der doode takken mij in 't oog viel met een „specht er bij en andere in den hollen tak, die aan de „opening blijk gaven van hun tegenwoordigheid. Den „volgenden dag had de familie het nest verlaten en ik heb „toen het gedeelte van den tak, waarin de jeugd was „grootgebracht, afgezaagd. De tak of arm heeft daar ter „plaatse een middellijn van 14 cM. De holte is 18 cM. lang. „De ronde opening toegang gevend tot de nestholte, heeft